

[แห ล ง ไ ต้]

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์

รองศาสตราจารย์ อดีตอาจารย์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี



ท่านผู้อ่านที่เคารพครับ ครั้งที่แล้วเรา “แหล่งไต้” กันถึงการเล่นที่ผู้เล่นนำเอาวัวสดูในท้องถื่นที่หาได้ง่าย ไม่ต้องลงทุนอะไรเลยคือ เมล็ดของต้นมะขามหวาน (จามจุรี ต้นกำมปู้หรือต้นฉำฉา) มาทำเป็นของเล่นที่สนุกสนาน ซึ่งเด็กผู้หญิงชอบเล่นกันมาก นอกจากให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว หลังการเล่น เด็กๆ ยังได้นำเอาของที่ใช้เล่นนั้นมาทำเป็นอาหารรับประทานกันเอร็ดอร่อยไต้อีกด้วย นั่นเป็นของเล่นที่เด็กผู้หญิงชอบ หรือจะพูดว่าเป็นของเล่นของเด็กผู้หญิงก็ว่าได้ ไม่ผิดกติกาแต่อย่างใด

วันนี้เรามาพูดถึงถึงของเล่นสำหรับเด็กผู้ชายกันบ้าง ของเล่นชนิดนี้ก็ใช้วัสดุพื้นบ้านที่หาได้ง่ายในท้องถื่น เป็นของเล่นที่ส่งเสริมหัตถศึกษาหรืองานฝีมือทางช่างเข้ามาประกอบเป็นการเล่นของเล่นที่เลียนแบบกีฬาพื้นเมืองของผู้ใหญ่ซึ่งให้ความสนุกสนานไม่แพ้กัน นั่นคือการเล่น “ชนวัวดิน”

ภาคไต้มีกีฬาพื้นเมือง (ของผู้ใหญ่) ที่มีชื่อเสียงและถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของภาคไต้ เพราะในประเทศไทยกีฬาวิชุนนี้นิยมเล่นกันในภาคไต้มากกว่าภาคอื่น ๆ หลักฐานเพราะภาคไต้มีบ่อนชนวัวหรือชนโคมากที่สุดในประเทศไทย มีแทบทุกจังหวัดบางจังหวัดก็มีบ่อนวัวชนแยกย่อยไปอีกตามอำเภอและตำบล นับว่าเป็นกีฬาที่ส่งเสริม

พันธุ์วัว อนุรักษ์วัวพันธุ์ดีเอาไว้เป็นพ่อพันธุ์ ทั้งยังเป็น การส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำนองการสู้วัวกระทิงของสเปนเลยที่เดียว เขียวแหละ เพราะเมื่อภาคใต้มีบ่อนวัวชน คนมาเลเซีย สิงคโปร์ เขาก็จะมาดูกีฬาวัวชน ส่วนคนภาคใต้เราก็ได้อาศัยนักท่องเที่ยวได้ดูวัวชนและพนันขันต่อกันบ้างเล็กน้อย ถึงปานกลาง...แหม่ม...แหม่ม

เมื่อมีบ่อนวัวชนแล้วก็ต้องมีพันธุ์วัวชน เป็นวัวพันธุ์ที่มีการเลี้ยงดูอย่างดี ทั้งการให้อาหาร การจูงวัวให้ออกกำลังกาย และการฝึกซ้อมเหมือนนักมวย ทำให้วัวมีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์พร้อมที่จะต่อสู้กับวัวตัวอื่นได้ เด็ก ๆ ได้เห็นกีฬาวัวชน ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นกีฬาตรงไหน เพราะกีฬา นั้น “หมายถึงการเล่นที่สนุกสนาน ทำให้เพลิดเพลิน โดยมีเป้าหมายเพื่อออกกำลังกายหรือฝึกร่างกายและจิตใจให้เกิดทักษะเพื่อ กีฬานั้น” (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. 2548 : 14) ผู้เล่น คือ นักกีฬา เมื่อเล่นกีฬาแล้วนักกีฬาจะมีสุขภาพแข็งแรง มีจิตใจเป็นนักกีฬา แต่นักกีฬา คือวัว เจ้าของวัวเป็นเพียงผู้ชม ไม่เหมือนนักกีฬา สู้วัวกระทิงของสเปนตรงที่เขามีวัวและมีนักสู้วัวที่เรียกว่า มาธาดอร์ ซึ่งนักสู้วัวก็จัดว่าเป็นนักกีฬา ได้ แต่กีฬาวัวชน ไกชน ปลายัด ฯลฯ ของไทยนี้ใช้สัตว์เป็นนักกีฬา ลงทำหน้าที่ต่อสู้กันแทนคนมากกว่า แต่เอาเถอะ....เมื่อเขาเรียกว่าเป็นกีฬา เราก็เรียกไปตามเขาก็แล้วกันจะได้ไม่ต้องไปนั่งเถียงหรืออธิบายว่ามันเป็นกีฬาหรือไม่ ให้เกิดอาการสะเทือนซางของผู้อื่นเขาจะลูกนะ

เด็ก ๆ ได้นำเอากีฬาวัวชนมาเป็นต้นแบบในการเล่นของเด็ก อย่างแรก คือต้องมีวัวเป็นของตัวเอง ผู้ใหญ่มีวัวจริง เด็กก็มีวัวที่ทำมาจากดินเหนียว จะปั้นเองหรือขอช่วยให้เพื่อนปั้นให้ก็ตามที่ ดีทั้งนั้น ถ้าขอช่วยให้เพื่อนปั้น นั้น

เป็นการส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์ ทำให้เด็กมีศิลปะ ในการขอร้องผู้อื่นในการทำงาน ส่อแววจะเป็นหัวหน้าคนในโอกาสต่อไป ถ้าปั้นเองก็ยิ่งดี เพราะอยากได้วัวเมื่อไหร่ก็เอาดินเหนียวมาปั้นเอา ทั้งยังเป็น การส่งเสริมศิลปะหัตถกรรม แสดงว่าเด็กคน นี้ส่อแววจะเป็นช่างปั้นตั้งแต่เล็ก ๆ ที่เดียวเจียวละ

วิธีการปั้นวัว ตามที่ผมเคยมีประสบการณ์

มา คือ เอาดินเหนียวมาขนาดให้เข้ากันดี แล้วก็ นำมาปั้น ขึ้นรูปให้เป็นวัว อย่างน้อยก็ต้องมีหัว มีลำตัว มีหนอก (โหนก) มีเขา 2 เขา มีขา 4 ขา แต่เรามากปั้นให้ขาหน้า 2 ขาติดกัน ขาหลัง 2 ขาก็ติดกัน และมีหาง ซึ่งเราปั้นให้มันพับติดกับกัน และขาหลัง หัวไม่ต้องมี ถ้ามีก็ต้องพับให้ติดกับส่วนหัวหรือลำคอ จะได้แข็งแรง เมื่อเวลานำไปชนจะต้องไม่ให้อวัยวะส่วนใดของวัวหัก พอปั้นเสร็จผมให้เพื่อน ๆ ดู เพื่อน ๆ ก็พยายามพูดเอาใจว่า ก็ดูเหมือนวัวนะ ดังนั้นวัวดินที่พวกเราปั้นส่วนมากพวกเรามากทำให้พอดูเป็นวัว แต่เราก็มักชมกันเองว่าเหมือนวัวมาก (ตรงไหนก็ไม่รู้) ที่ต้องเน้นเป็นพิเศษคือส่วนเขาวัว ต้องมีเขา 2 เขา เขาวัวจะต้องติดกับส่วนหัวแน่น เขาต้องใหญ่ ปลายเขาแหลม เราจะไม่ทำเขายาว เพราะเขายาวแม้จะได้เปรียบ คือ เวลาชนจะทำให้วัวตัวอื่นชนไม่ถึงหน้าหัวของวัวเรา เราก็จะชนะ แต่โอกาสที่เขาวัวที่ยาวนั้นจะหักก็มีมาก ถ้าเขาวัวหักเมื่อไหร่ก็จะถูกจับแพะแทนที่ วัวเขายาวจึงมีส่วนดีและส่วนเสีย เพื่อนผมบางคนแอบทำเป็นฉลาดแกมโกง คือทำเขาวัวเสี้ยยาวเพื่อย แล้ว ก็ป้องกันไม่ให้เขาหักด้วยการแอบเสียบไม้เข้าไปข้างใน เพื่อน ๆ ก็สงสัยเพราะวัวของเขาชนกับของใคร วัวเขาก็ชนะตลอด เพราะเขายาวและเขาไม่หัก แต่ตอนหลังเพื่อน ๆ จับได้ว่าหมอนั้นเสียบไม้ ภายหลังเพื่อน ๆ จึงไม่เล่นกับเขาอีก

เห็นมั๊ยครับ การเล่นกับเพื่อนนั้น เด็ก ๆ ต้องมี
น้ำใจนักกีฬา เล่นกันด้วยความซื่อสัตย์ ไม่เอา
เปรียบผู้อื่น มิฉะนั้นสังคมก็จะลงโทษ เพื่อน ๆ
ไม่คบ เด็กสมัยก่อนจึงกลัว ไม่มีใครกล้าโกงคนอื่น
ทำให้มีสิ่งที่ใหญ่เขาเรียกว่ามี “คุณธรรม” อะไร
ทำนองนี้แหละ

เมื่อวันวัน (วันดิน) เสร็จ ก็นำวัวไปตาก อาจ
ใช้เวลา 1 - 2 วัน ขึ้นอยู่กับว่าแดดจะเป็นใจเข้า
ช่วยด้วยกันหรือเปล่า เมื่อวันดินแห้งดีแล้วจึงจะ
มีการนัดชนวัว ว่าวันไหนจะเอาวัว (ดิน) มาชนกัน

สถานที่หรือบ่อนชนวัวไม่ต้อง หมายความว่า
วัวดินของเด็ก ๆ พวกเรานี้ชนกันที่ไหนก็ได้
ไม่ต้องมีสนามหรือบ่อนชนวัว ไม่มีการเก็บเงิน
ค่าชม แต่สิ่งที่พอจะเรียกว่าเป็นสังเวียนการชน
วัวดินเห็นจะได้แก่ “ผ้าขาวม้า” 1 ผืน ก่อนที่จะ
ให้วัวชนกัน ก็จะมีการเปรียบคู่วัวชน ว่าของใคร
จะชนกับของใครดี เมื่อได้คู่ที่เหมาะสมกัน คือ
ได้วัวตัวที่ไม่โตกว่ากัน เขาวัวไม่ยาวกว่ากันมาก
เป็นอันว่าวัวคู่่นั้นจะได้ต่อสู้ คือ ชนกัน

วิธีการชนวัวดิน นำวัวดิน 2 ตัวที่เปรียบ
คู่กันไว้เรียบร้อยแล้ววางลงในสังเวียน คือ
ผ้าขาวม้า ให้วัวทั้งคู่หันหน้าเข้าหากัน ระยะห่าง
จากกันเล็กน้อย ให้เจ้าของวัวจับชายผ้าขาวม้า
คนละด้าน (อาจให้คนอื่นจับแทนก็ได้) เจ้าของ
วัวทั้งคู่ ยกผ้าขาวม้าขึ้นให้อยู่สูงเหนือพื้นดิน
แล้วค่อย ๆ โยกผ้าขาวม้าไปมาพร้อม ๆ กัน วัวดิน
จะค่อยขยับเข้าชนกัน การต่อสู้ก็จะดุเดือดและ
ตื่นเต้น (ตามแรงโยก) โดยมีเพื่อน ๆ เป็นผู้ชม
และผู้เชียร์ ระยะเวลาของการชนขึ้นอยู่กับความ
พอใจของผู้โยกผ้าขาวม้า คือ เหนื่อย ก็จะหยุด
แล้วค่อย ๆ วางผ้าขาวม้าลง

การตัดสินแพ้ชนะ

1. ดูจากจำนวนแผลที่ถูกชน จะปรากฏเป็น

จุดหรือเป็นรอยอยู่ที่หน้าและลำตัวของวัว วัวของ
ใครมีแผลหรือมีจุดมากกว่า ก็จะเป็นฝ่ายแพ้
ส่วนมากถ้าให้เจ้าของวัวนับเองก็จะบอกว่าวัว
ของตัวเองชนะ เพราะว่ามีแผลน้อยกว่า ทั้งที่
ความจริงบางแผลก็ดูยาก เพราะจะเห็นเป็นรอย
ซ้ำ ๆ กันอยู่ ดังนั้น บางทีก็จะให้กรรมการกลาง
เป็นคนตัดสิน แต่ส่วนมากเด็กไม่ค่อยติดใจเรื่อง
ผลการแพ้ชนะ เขาเล่นเอาสนุกกันมากกว่า

2. ดูว่าวัวของใครเขาหัก หรือเขาบิน ก็
ถือว่าแพ้ กติกาข้อนี้ดูจะเป็นธรรม เพราะเห็นได้
ชัดเจนกว่า ตรงนี้จึงขึ้นอยู่กับเทคนิคในการปั้น
วัว (ที่กล่าวไว้ในตอนต้นแล้ว)

การชนวัวดินจึงเป็นการเล่นของเล่นที่
สนุกสนานมากอย่างหนึ่งของเด็กปักษ์ใต้ โดย
เฉพาะเด็กผู้ชายในสมัยก่อน ทั้งยังเป็นการเล่น
ที่ทรงคุณค่า ส่งเสริมสิ่งที่ดี ๆ แก่เด็กหลายอย่าง
เช่น การใช้ฝีมือทางช่างปั้น เพื่อปั้นดินให้เป็น
วัว เป็นหรือไม่เป็นก็ตามที่ แต่สิ่งที่ได้ คือ การ
ส่งเสริมทักษะในการใช้กล้ามเนื้อของนิ้ว การ
สร้างจินตนาการ ทำอย่างไรที่จะให้ดินมองดูเป็น
วัว สำคัญ คือ จะต้องไม่โกงโดยการสอดเสียบ
ไม้เข้าไว้ในเขาวัว การใช้ความอดทน รอคอย
จนกว่าจะนำวัวดินไปตากจนกว่าจะแห้ง การร่วม
มือร่วมใจในขณะชนวัว และการตัดสินผลการแพ้
ชนะ ซึ่งผู้เล่นต้องแสดงสปิริต ยอมรับผลการ
ตัดสินของกรรมการที่เป็นเพื่อน ๆ กัน ผมว่า
การเล่น “ชนวัวดิน” มันให้อะไรหลายอย่างแก่เด็ก
เกินกว่าที่เราคิดก็ได้นะ ว่ามั๊ยครับ ☺

หนังสืออ้างอิง

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2548). กีฬาพื้นเมือง
ภาคใต้. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.